

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Współpraca między systemem urzędów pracy a systemem pomocy społecznej

Dr hab. Ryszard Szarfenberg
Instytut Polityki Społecznej
Uniwersytet Warszawski
rszarf.ips.uw.edu.pl

Prezentacja przygotowana na seminarium pt. „Współpraca instytucji pomocy i integracji społecznej z instytucjami rynku pracy przy realizacji projektów systemowych” zorganizowanego przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej 30.11.10

Motto

*deficyt współpracy
międzyinstytucjonalnej diagnozowany
był powszechnie, szczególnie tam,
gdzie w grę wchodziły różne typy
instytucji ulokowane na różnych
poziomach administracyjnych*

Za: Analiza aktualnej struktury instytucji rynku pracy i instytucji pomocy społecznej w kontekście zakresu ich wzajemnej współpracy, a także głównych obszarów styku

Tradycyjna pomoc społeczna

- Główny adresat działań „sieroty, kaleki i starcy”, czyli niezdolni do pracy
- Pomoc dla tych adresatów to przede wszystkim opieka
- Silni i zdrowi (mężczyźni) nie powinni korzystać z pomocy społecznej, oni powinni pracować
- Wspieranie silnych i zdrowych jest szkodliwe i demoralizujące dla nich i dla społeczeństwa

Wyłomy w tradycyjnym podejściu

- Wprowadzenie na scenę
 - Niepełnosprawnego, który mimo ograniczonej sprawności może pracować (kierunek „produktywizacja inwalidów”)
 - Bezrobotnego, który chce pracować, ale nie może pracy znaleźć (kierunek poprawianie zatrudnialności i pomaganie w znajdowaniu pracy)
- Rozwój prawa pracy i ubezpieczeń społecznych w warunkach pełnego zatrudnienia jednak marginalizuje pomoc społeczną

Nowa sytuacja

- Problem bezrobocia znowu narasta na Zachodzie od połowy lat 70. i w Polsce po 1989 r.
- Od lat 80. krytyka państwa opiekuńczego opartego na wszechstronnym i hojnym zabezpieczeniu społecznym
- W latach 90. coraz bardziej popularna staje się idea aktywnej polityki społecznej, *workfare state* itp. mająca na celu zwiększenie zatrudnienia w grupach najbardziej oddalonych od rynku pracy

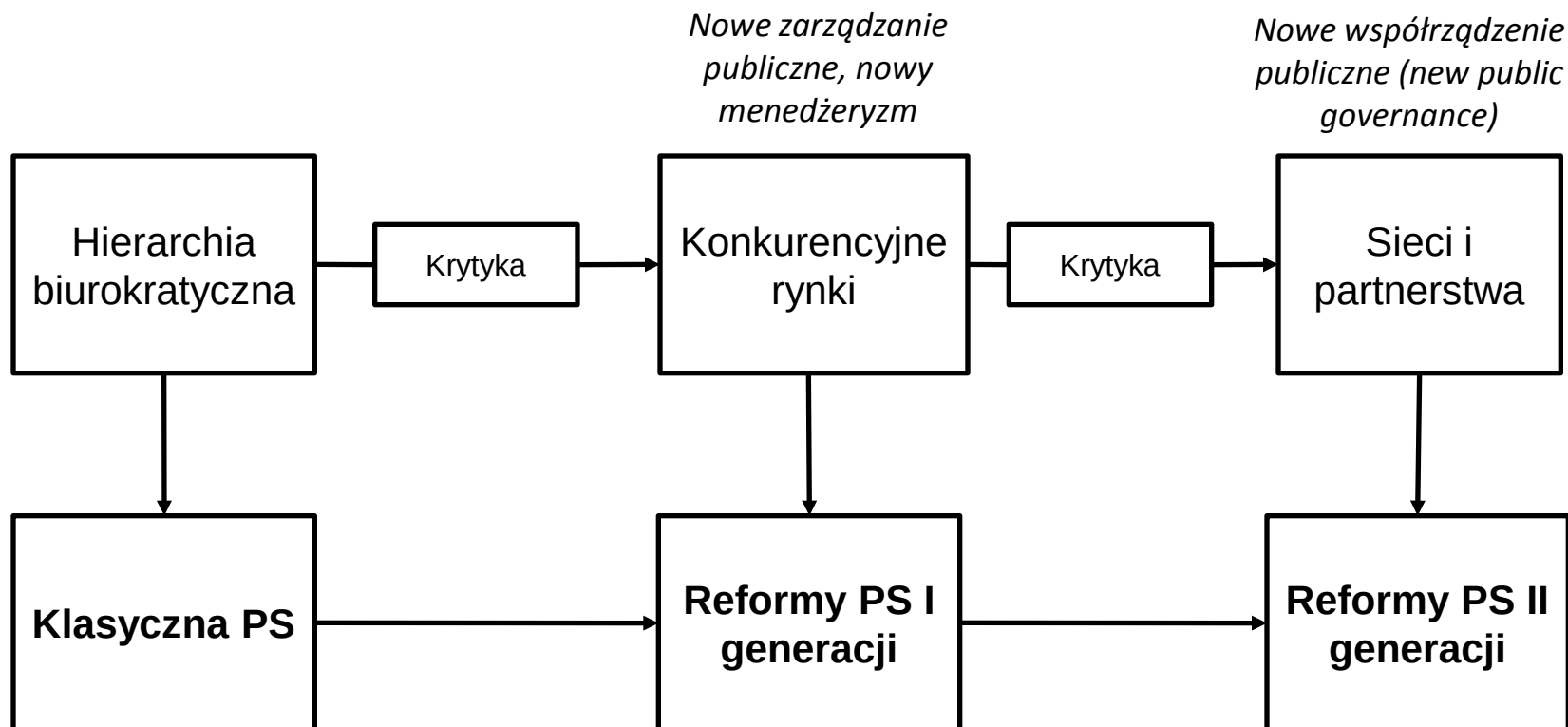
Znaczenie nowej sytuacji

- W warunkach utrzymującego się bezrobocia nacisk na m.in.
 - Instrumenty edukacyjno-szkoleniowe
 - Usługi doradztwa i pośrednictwa pracy
 - Instrumenty wsparcia psychologicznego i społecznego
 - Zatrudnienie chronione, subsydiowane, socjalne
 - Mikroprzedsiębiorczość i gospodarkę społeczną
 - Zapewnienie wsparcia dochodowego po wyczerpaniu uprawnień do zasiłków dla bezrobotnych
- Wniosek: wzrost roli polityki edukacyjnej, zatrudnienia i pomocy społecznej

Bodźce do współpracy SUP z SPS

- Ogólny trend w polityce społecznej ku sieciom, partnerstwom, współpracy, koordynacji
- Regulacje sprawiające, że części bezrobotnych należy się pomoc zarówno SUP, jak i SPS, czyli mamy tę samą kategorię klienta
- Znaczny napływ bezrobotnych do SUP i SPS w latach 90. i później w początkowych latach XXI wieku

Reformy polityki społecznej

Współpraca?

- Kooperacja
- Koordynacja
- Współdziałanie
- Współpraca
- Partnerstwo
- Sieć
- Sojusz
- Alians
- Kolaboracja
- Koalicja
- Pakt

Antonimy, przeciwieństwa

- Walka
- Konflikt
- Przetarg
- Konkurencja

.....

Jeszcze inne słowa: spółka,
spółdzielnia, system

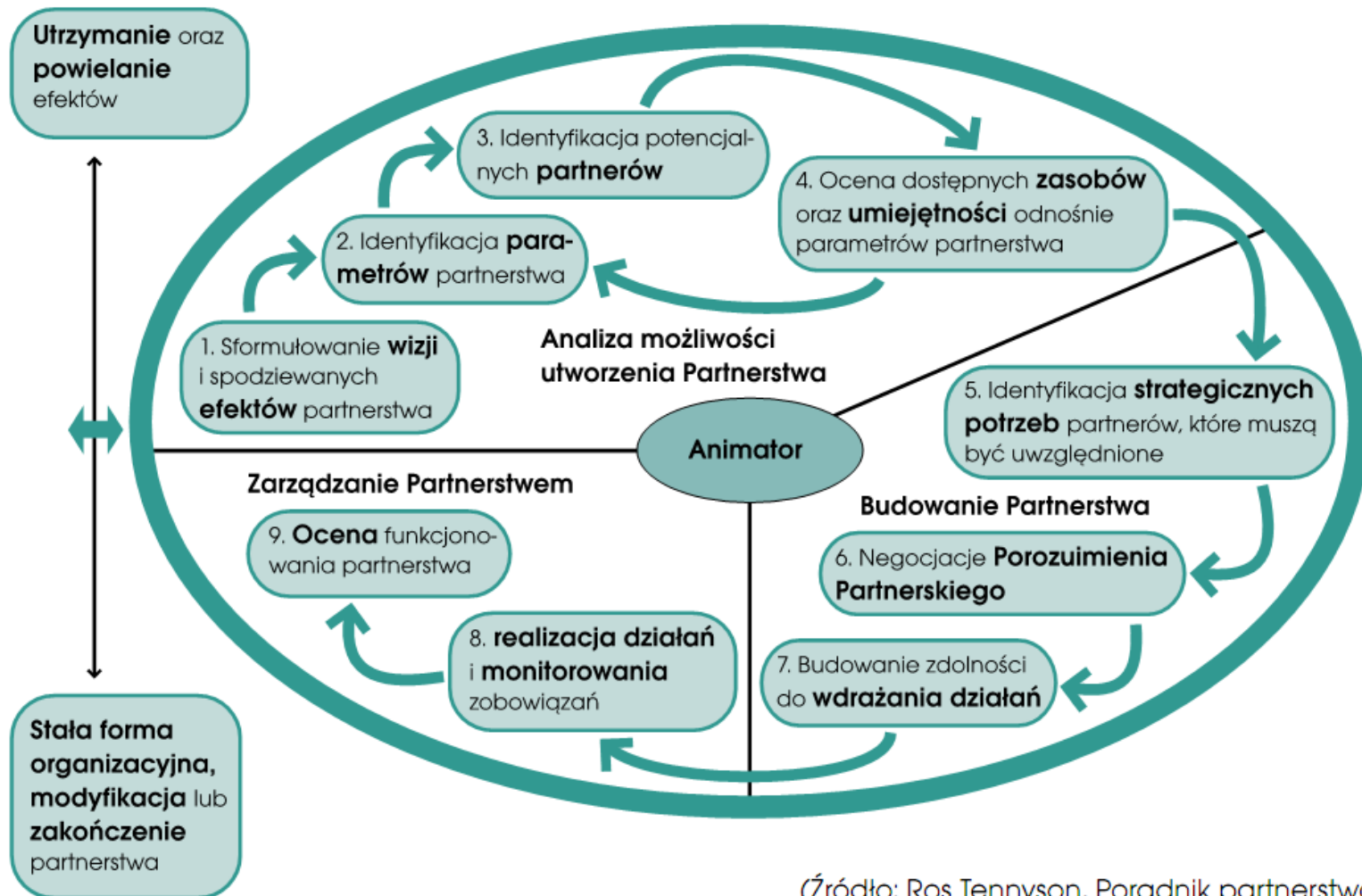
Partnerstwo?

- O partnerstwie można mówić wtedy, gdy:
 - Istnieje **układ instytucjonalny**, w którym uczestniczą przedstawiciele różnych grup interesu;
 - Współpracujące podmioty łączy **wspólnota celów**, dotycząca **wspólnie zdefiniowanych problemów**;
 - **Partnerzy łączą swoje wysiłki i zasoby**, aktywnie współdziałając na rzecz ich rozwiązania;
 - Dzięki różnym doświadczeniom i kompetencjom partnerzy mogą się **wzajemnie inspirować i tworzyć wielowymiarowe rozwiązania** dla skomplikowanych problemów;
 - Przystępując do współpracy partnerzy **godzą się dzielić zadaniami i ryzykiem** związanymi z realizacją wspólnej strategii.

Jakość partnerstwa jest tym wyższa

- im więcej, różnorodnych i reprezentatywnych podmiotów uczestniczy w zarządzaniu,
- im większy mają one potencjał i możliwości wykorzystania go na rzecz programu,
- im więcej jest obszarów i form, w jakich partnerzy mogą wносить swój wkład,
- im większa jest ich potencjalna rola w procesie zarządczym,
- im większa jest intensywność z jaką partnerzy uczestniczą w zarządzaniu,
- im większa jest skala efektów wynikających z ich udziału w zarządzaniu programem.

Budowanie partnerstwa jest procesem

(Źródło: Ros Tennyson, Poradnik partnerstwa.)

Bariery

ŹRÓDŁO PRZESZKODY	PRZYKŁADY
OPINIA PUBLICZNA	• dominujące sceptyczne nastawienie • z góry wyrobione uprzedzenia dotyczące poszczególnych sektorów lub partnerów • zbyt wygórowane oczekiwania
NEGATYWNE CECHY POSZCZEGÓLNYCH SEKTORÓW (RZECZYWISTE LUB PRZYPISYWANE DANEMU SEKTOROWI)	• sektor publiczny - biurokracja, brak umiejętności kompromisu • sektor gospodarczy - jednorowe myślenie, konkurencja • sektor społeczny nastawiony na konfrontację ograniczony do określonych tematów bądź obszarów geograficznych
OGRANICZENIA PERSONALNE (OSÓB STOJĄCYCH NA CZELE PARTNERSTWA)	• brak odpowiednich umiejętności do budowania partnerstwa • ograniczone oddziaływanie wewnętrzne / zewnętrzne • zbyt wąskie rozumienie swojej roli • brak wiary w sens prowadzonych działań i efektywność partnerstwa
OGRANICZENIA INSTYTUCJONALNE (ORGANIZACJI - CZŁONKÓW PARTNERSTWA)	• konflikt priorytetów • konkurencja (w ramach tego samego sektora) • brak tolerancji (w stosunku do innych sektorów)
ZEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA	• lokalny klimat społeczny / polityczny / gospodarczy • skala problemów / tempo zmian • brak możliwości pozyskiwania zasobów zewnętrznych

Współpraca w kilku wymiarach

- **Osobowy** – między profesjonalistami, między profesjonalistami a personelem pomocniczym, profesjonalistami i klientami
- **Organizacyjny** - między jednostkami organizacyjnymi organizacji, między odrębnymi organizacjami, sieciami organizacji, systemami organizacji
- **Terytorialny** – między podmiotami z tych samych i różnych obszarów, np. między gminami, między gminami i powiatami, między miastami, między państwami
- **Sektorowy** - między podmiotami z tych samych i z różnych sektorów, np. między podmiotami publicznymi X i Y, między podmiotami publicznymi i niepublicznymi
- **Branżowy** – między podmiotami z tych samych i z różnych branż, np. między różnymi organizacjami pomagającymi bezrobotnym, między nimi a pomagającymi ubogim

Typologia organizacji współpracy

Forma współpracy	Luźna sieć nieformalnych relacji o charakterze <i>ad hoc</i>	Ograniczone porozumienie w sprawie dzielenia się informacjami	Porozumienie w sprawie podejmowania wspólnych działań	Porozumienie w sprawie powołania ciała zarządzającego	Stworzenie struktury federacyjnej, której uczestnicy zgadzają się przekazać część swojej autonomii w górę	Połączenie uczestników w jednej organizacji
Zasady współzarządzania	Samorząd oparty na normach wzajemności, wzajemnych zobowiązaniach, wspólnych wartościach i zaufaniu				Zewnętrzny zarząd oparty na uzgodnionej i obejmujących wszystkich konstytucji (zasadach)	Hierarchia
Terminologia z dziedziny polityki i organizacji	Sieć	Partnerstwo			Federacja	Integracja

C. Skelcher, H. Sullivan, Working Across Boundaries: Collaboration in Public Services, 2002

Współpraca a specjalizacja

Trzy kategorie bezrobotnych dla SUP, jedna dla SPS

Część Matrycy	Typ propozycji
Wysoka motywacja, kwalifikacje	– oferty pracy; – doradztwo, dotacja, pożyczka zorientowane na podjęcie własnej działalności gospodarczej.
Wysoka motywacja, brak kwalifikacji	– szkolenia (w szerokim zakresie) zorientowane na podnoszenie lub nabywanie kwalifikacji.
Brak motywacji, kwalifikacje	– podnoszenie poziomu motywacji poprzez doradztwo, poradnictwo specjalistyczne, budowę i przekazywanie wzorców pracy.
Brak motywacji, brak kwalifikacji	– pomoc socjalna; – poradnictwo psychologiczne; – formy aktywizujące – w pierwszej kolejności ukierunkowane na zmianę postawy życiowej („aby się chciało chcieć”), a następnie podjęcie pracy.

- **pomoc socjalna** – świadczenia niepieniężne i pieniężne;
 - **poradnictwo rodzinne**;
 - zajęcia aktywizacyjne, **Klub Pracy**;
 - **poradnictwo psychologiczne**;
- oraz dodatkowo również:
- prace interwencyjne, roboty publiczne;
 - prace społecznie użyteczne.

Matryca Kurcmana, 2008

Pomoc społeczna i jej „styki”

- Usługi rynku pracy a praca socjalna z bezrobotnymi
- Usługi rynku pracy a zatrudnienie socjalne a praca socjalna z bezrobotnymi
- Usługi rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych a usługi rehabilitacji społecznej i praca socjalna z osobami niepełnosprawnymi
- Usługi domów pomocy społecznej a usługi zakładów opiekuńczo-leczniczych
- Usługi terapeutyczne dla uzależnionych a praca socjalna z uzależnionymi
- Usługi systemu penitencjarnego a pomoc postpenitencjarna w pomocy społecznej

Praca socjalna z bezrobotnymi

Prowadzący *team* (psycholog plus pracownik socjalny) w ramach pracy socjalnej z bezrobotnymi [...] skupiał się na:

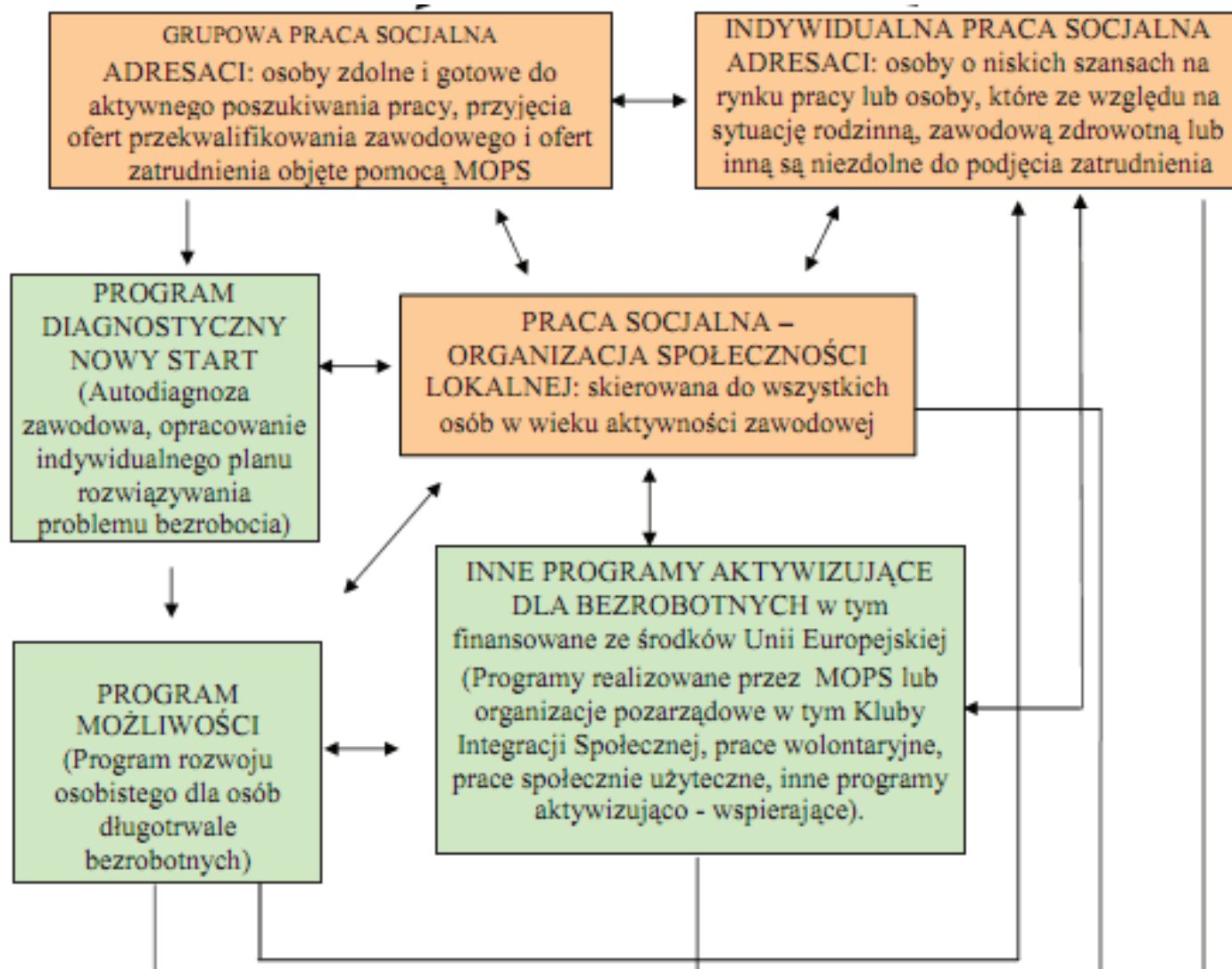
- budowaniu pozytywnego własnego wizerunku i pozytywnej autoprezentacji,
- analizie dotychczasowych zachowań, ich modyfikacji z wykorzystaniem zasobów klienta i informacji zwrotnej,
- budowaniu wewnętrznej motywacji i przepracowywaniu barier utrudniających samodzielne radzenie sobie z problemami,
- pogłębianiu diagnozy sytuacji klientów (pod kątem klinicznym – zaburzenia zachowania, zaburzenia emocjonalne) oraz kierowaniu do specjalistycznych jednostek i komórek MOPS,
- przeciwdziałaniu izolacji i wycofywaniu z kontaktów społecznych,
- motywowaniu uczestników do poszukiwania pracy,
- rozpoznaniu przez klienta swoich zasobów i deficytów,
- wyrobieniu nawyku systematycznej pracy i efektywnego wykorzystania czasu.

„Pogłębiona praca socjalna”, warsztaty readaptacyjne dla długotrwale bezrobotnych w trudnej sytuacji, 1998-2004, MOPS Katowice, za: D. Trawkowska, *W poszukiwaniu skutecznego modelu pracy socjalnej z „bezrobotnymi klientami” pomocy społecznej*, 2008.

Programy pracy socjalnej - profilowanie

- **Program Nowy Start** - kierowany do bezrobotnych, którzy chcą dokonać analizy przyczyn pozostawania bez pracy, ma na celu opracowanie przez uczestnika programu diagnozy sytuacji zawodowej, zdrowotnej i społecznej oraz indywidualnego planu rozwiązywania problemu bezrobocia.
- **Program Po Starcie** – grupa wsparcia dla osób bezrobotnych, którzy są gotowi aktywnie poszukiwać pracy.
- **Program Zmiana** – kierowany do bezrobotnych wymagających wsparcia psychicznego, którzy chcą odzyskać poczucie własnej wartości oraz energię psychiczną do zmian w życiu.
- **Program Perspektywa** – kierowany do osób bezrobotnych, które zamierzają podjąć dalsze kształcenie, a które z obawy przed niepowodzeniem dotychczas nie podjęły działań w tym kierunku.

Praca socjalna z bezrobotnymi

Ramy prawne współpracy – ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy

Art. 50.

1. Bezrobotnym, o których mowa w art. 49 pkt 1, 3 i 6, powiatowy urząd pracy w okresie do 6 miesięcy od dnia rejestracji powinien przedstawić propozycję zatrudnienia, innej pracy zarobkowej, szkolenia, stażu, odbycia przygotowania zawodowego dorosłych lub zatrudnienia w ramach prac interwencyjnych lub robót publicznych.
2. Bezrobotnym, o których mowa w art. 49, korzystającym ze świadczeń pomocy społecznej, powiatowy urząd pracy w okresie 6 miesięcy od dnia utraty prawa do zasiłku z powodu upływu okresu jego pobierania, a w przypadku bezrobotnych bez prawa do zasiłku w okresie 6 miesięcy od dnia rejestracji:
 - 1) powinien przedstawić propozycję zatrudnienia, innej pracy zarobkowej, szkolenia, stażu, odbycia przygotowania zawodowego dorosłych, zatrudnienia w ramach prac interwencyjnych, robót publicznych lub
 - 2) na wniosek ośrodka pomocy społecznej może skierować do uczestnictwa w kontrakcie socjalnym, indywidualnym programie usamodzielnienia, lokalnym programie pomocy społecznej, o których mowa w przepisach o pomocy społecznej, lub uczestnictwa w indywidualnym programie zatrudnienia socjalnego, o którym mowa w przepisach o zatrudnieniu socjalnym.
3. W przypadku, o którym mowa w ust. 2 pkt 2, powiatowy urząd pracy oraz ośrodek pomocy społecznej są obowiązane informować się wzajemnie o planowanych działaniach wobec bezrobotnych w trybie określonym w zawartym porozumieniu.

Ramy prawne współpracy – ustawa o pomocy społecznej

Art. 17.

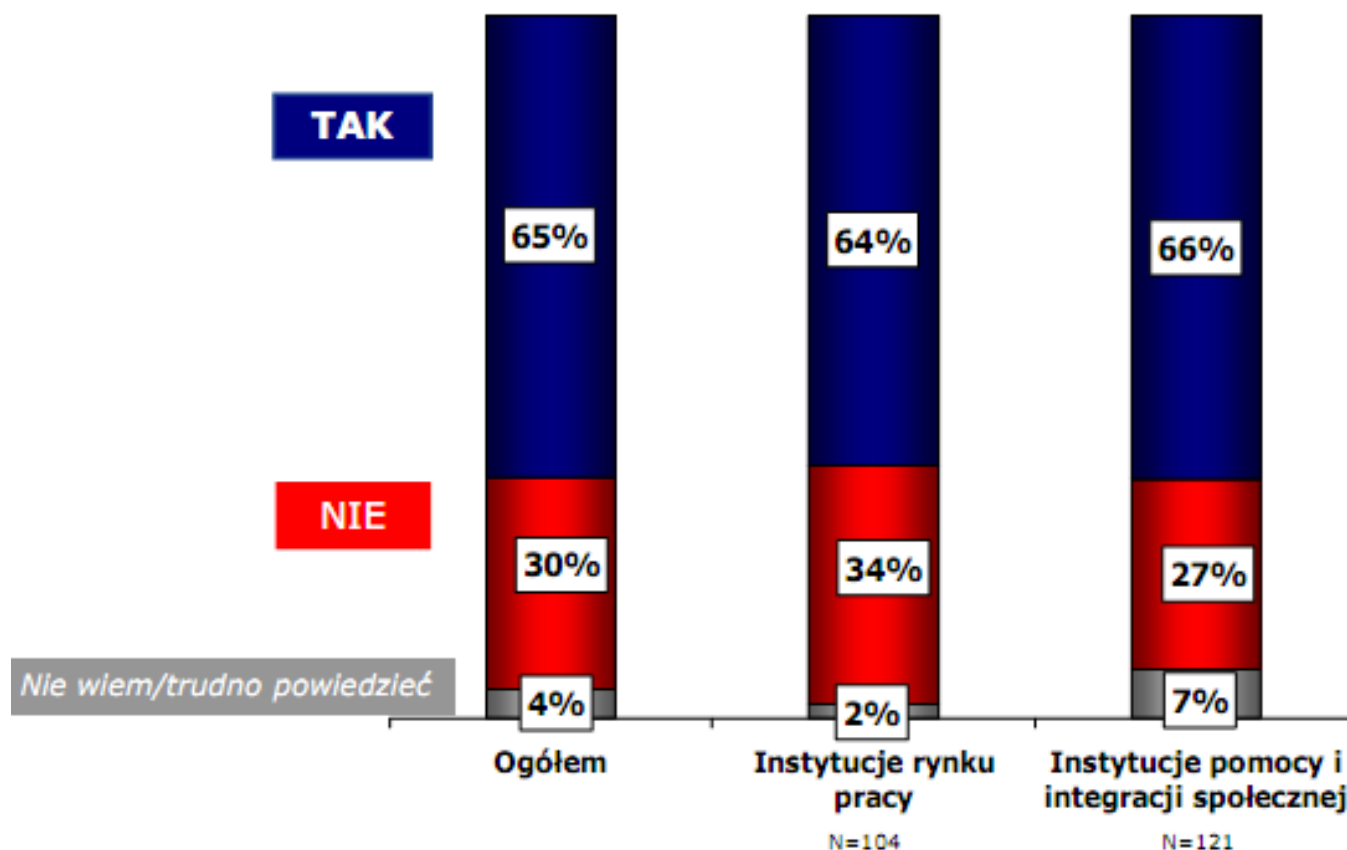
2. Do zadań własnych gminy należy:

- 1) przyznawanie i wypłacanie zasiłków specjalnych celowych;
- 2) przyznawanie i wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze;
- 3) prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki;
- 4) podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznaczonych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych;
- 5) współpraca z powiatowym urzędem pracy w zakresie upowszechniania ofert pracy oraz informacji o wolnych miejscach pracy, upowszechniania informacji o usługach poradnictwa zawodowego i o szkoleniach.

Postrzeganie ram prawnych współpracy

W8. Czy obecne rozwiązania prawne sprzyjają podejmowaniu współpracy instytucji rynku pracy oraz instytucji integracji i pomocy społecznej?

N=225

Tu i dalej wycinki z raportu: *Analiza aktualnej struktury instytucji rynku pracy i instytucji pomocy społecznej w kontekście zakresu ich wzajemnej współpracy, a także głównych obszarów styku*

Powszechność współpracy

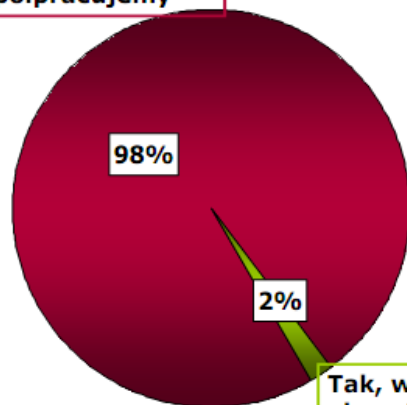
Perspektywa instytucji RP

P1. Czy Pana(i) instytucja współpracuje obecnie z instytucjami pomocy i integracji społecznej?

P2. Czy może Pana(i) instytucja współpracowała w przeszłości z instytucjami pomocy i integracji społecznej?

N=104

Tak, współpracowaliśmy i nadal współpracujemy

Tak, współpracowaliśmy, ale w tej chwili nie współpracujemy

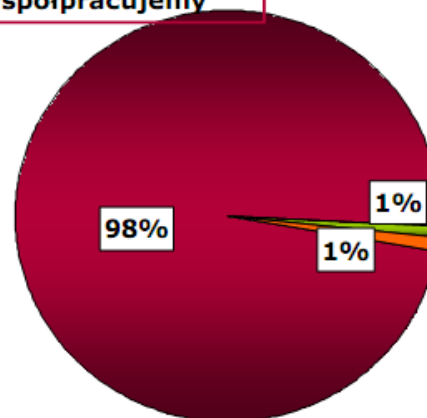
Perspektywa instytucji PiIS

S1. Czy Pana(i) instytucja współpracuje obecnie z instytucjami rynku pracy?

S2. Czy może Pana(i) instytucja współpracowała w przeszłości z instytucjami rynku pracy?

N=121

Tak, współpracowaliśmy i nadal współpracujemy

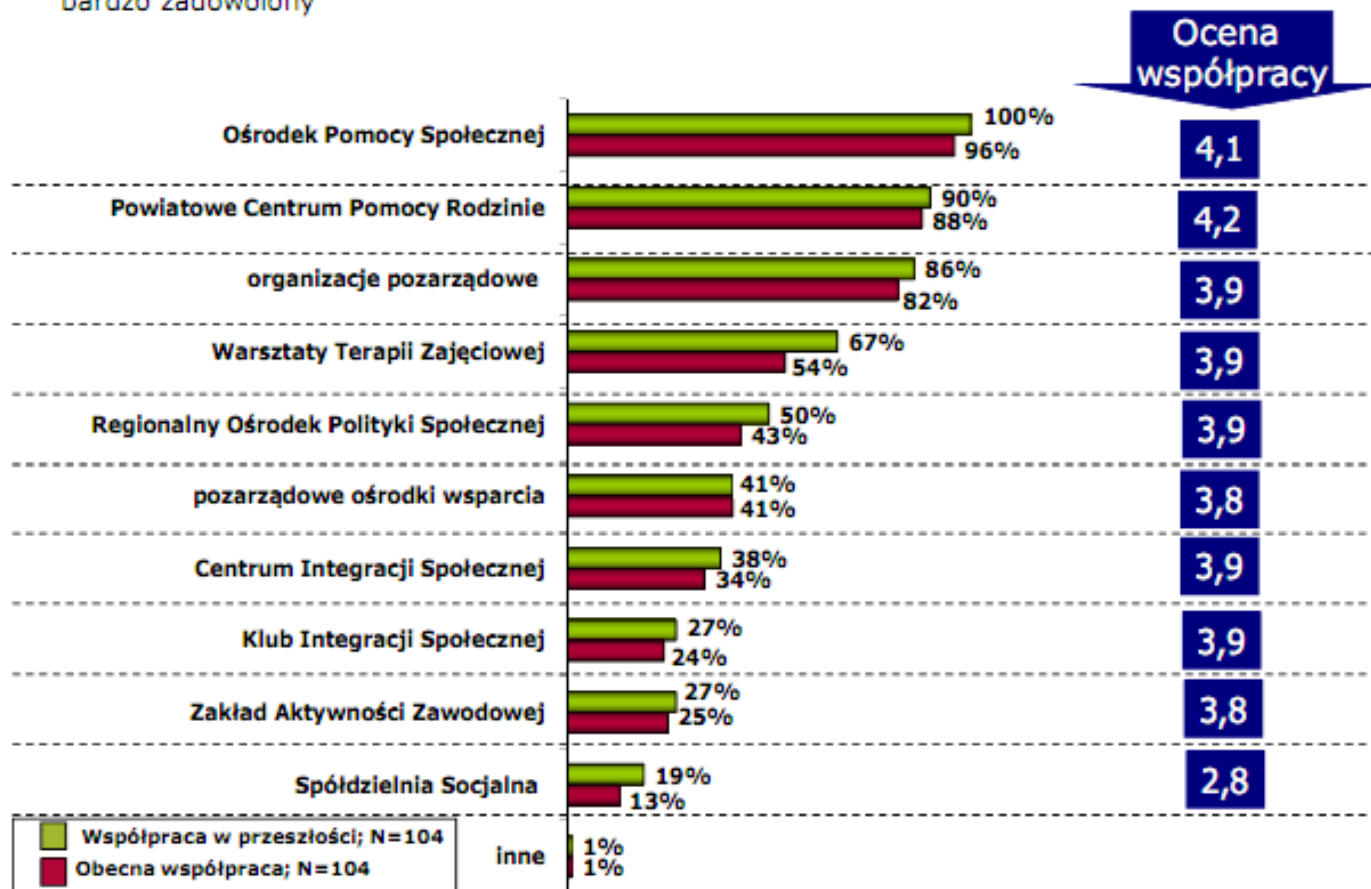
Tak, współpracowaliśmy, ale w tej chwili nie współpracujemy

Nie, nie współpracujemy i nie współpracowaliśmy

Ocena współpracy – perspektywa instytucji RP

P3. Proszę teraz powiedzieć z jakimi instytucjami pomocy i integracji społecznej współpracowała Pana(i) instytucja?/ P4. A z jakimi instytucjami pomocy i integracji społecznej współpracuje obecnie Pana(i) instytucja?

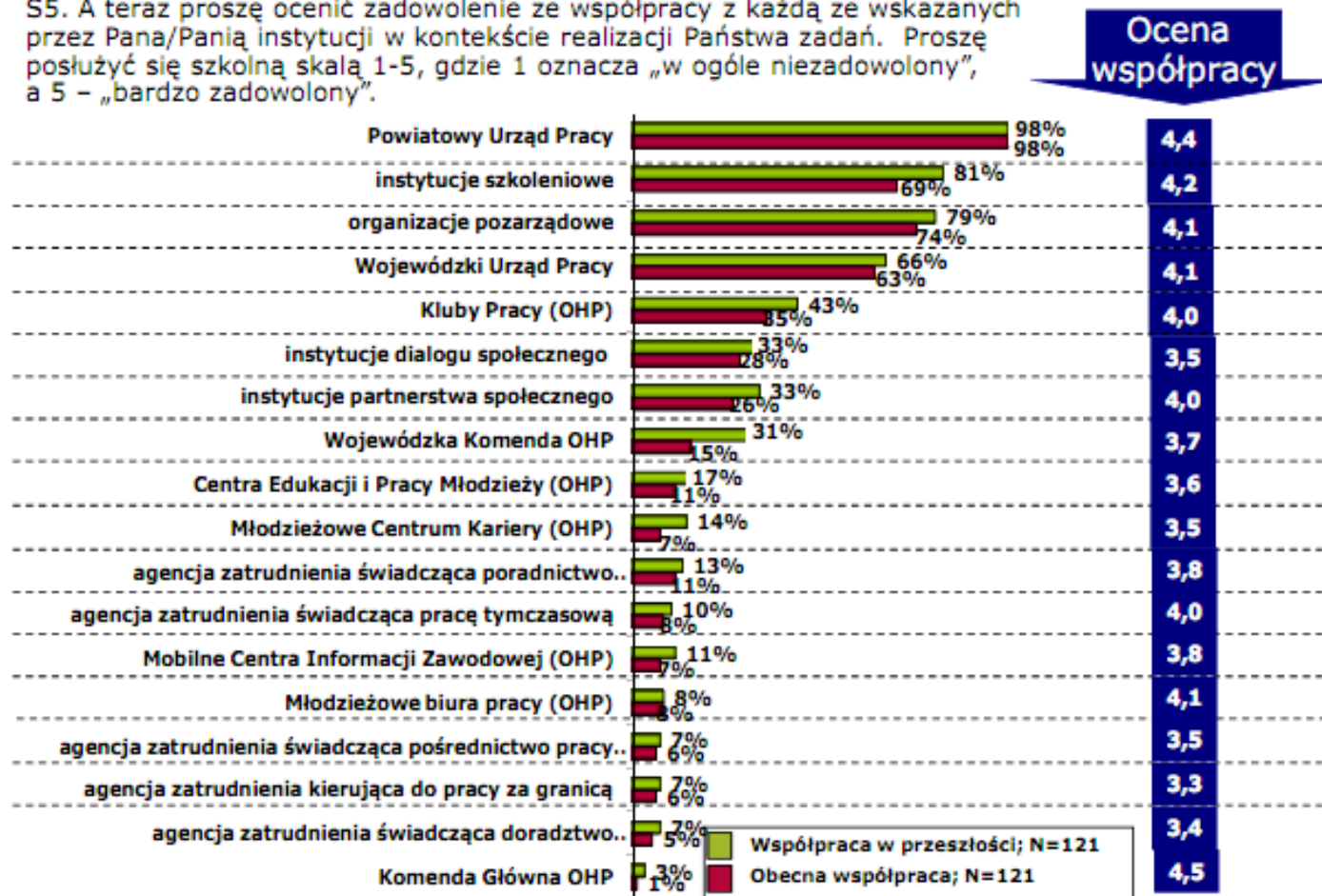
P5. Ocena współpracy z poszczególnymi instytucjami; skala 1-5, 1-w ogóle niezadowolony, 5-bardzo zadowolony

Ocena współpracy – perspektywa instytucji PiLS

S3. Z jakimi instytucjami rynku pracy współpracowała Pana/Pani instytucja?/ S4. A z jakimi instytucjami rynku pracy współpracuje obecnie Pana/Pani instytucja?

S5. A teraz proszę ocenić zadowolenie ze współpracy z każdą ze wskazanych przez Pana/Panią instytucji w kontekście realizacji Państwa zadań. Proszę posłużyć się szkolną skalą 1-5, gdzie 1 oznacza „w ogóle niezadowolony”, a 5 – „bardzo zadowolony”.

Obszary współpracy- perspektywa instytucji RP

P6. Jakie obszary obejmuje/obejmowała dotychczasowa Państwa współpraca instytucjami pomocy i integracji społecznej?

N=104

Obszary współpracy- perspektywa instytucji PiLS

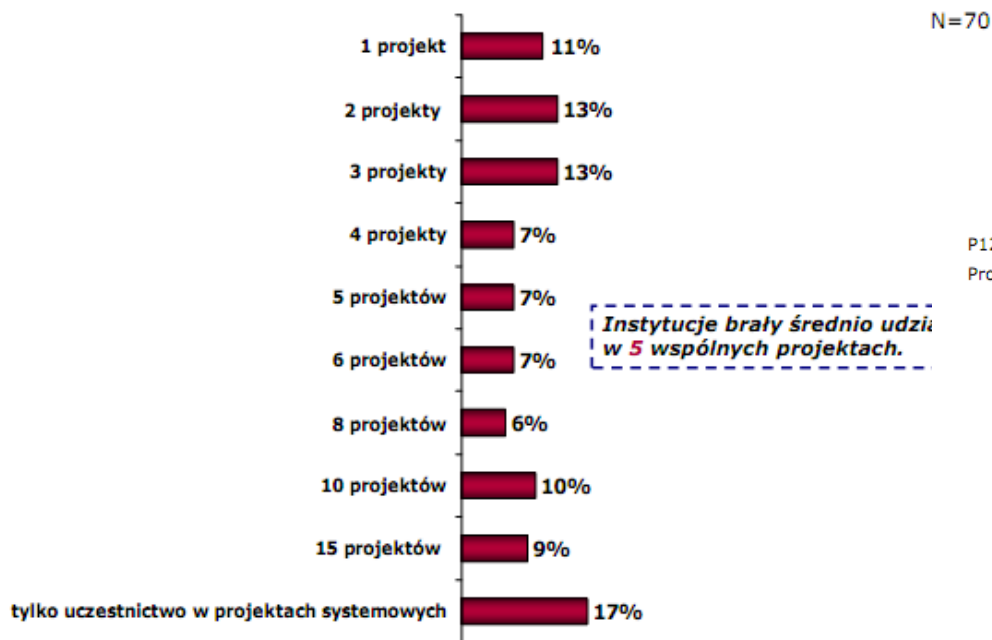
S6. Jakie obszary obejmuje/obejmowała dotychczasowa Państwa współpraca z instytucjami rynku pracy?

N=121

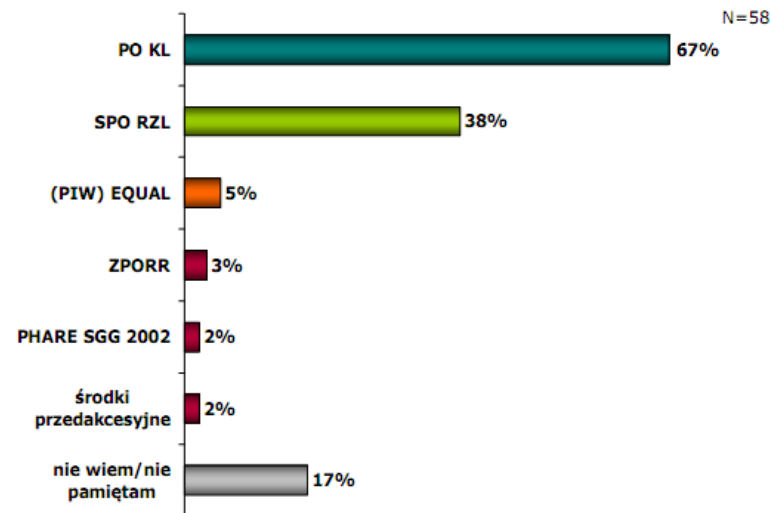
Liczba projektów realizowanych wspólnie, typ programu – instytucje RP

P11. Proszę powiedzieć ile projektów finansowanych z funduszy unijnych zrealizowali Państwo wspólnie z instytucjami /organizacjami /podmiotami pomocy i integracji społecznej?

Podstawa: Instytucje, które wskazały współpracę w obszarze uczestnictwa w /realizacji projektów finansowanych z funduszy unij

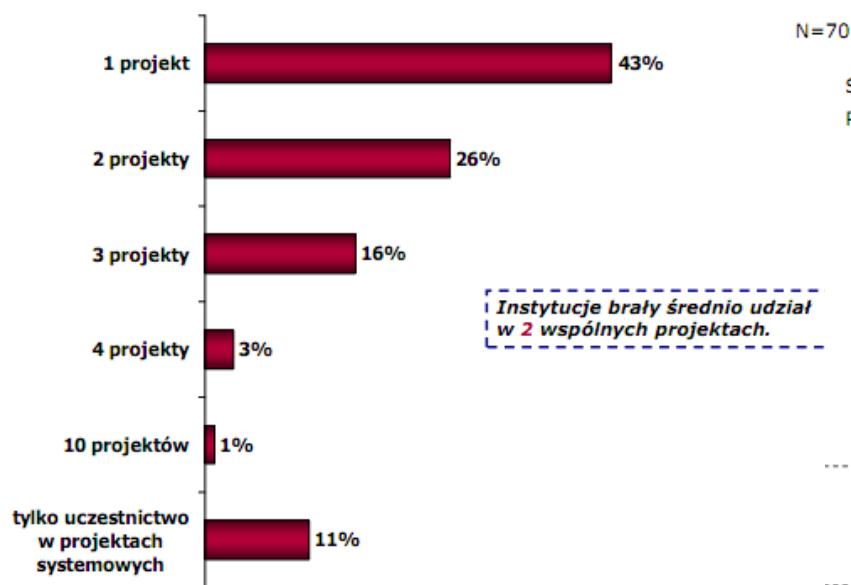
P12. W ramach, jakich programów unijnych realizowany/realizowane był(y) te projek(ty)?
Proszę podać nazwę programu, a także konkretnego priorytetu/tematu i działania

Podstawa: Instytucje, które wskazały współpracę w obszarze realizacji projektów finansowanych z funduszy unijnych

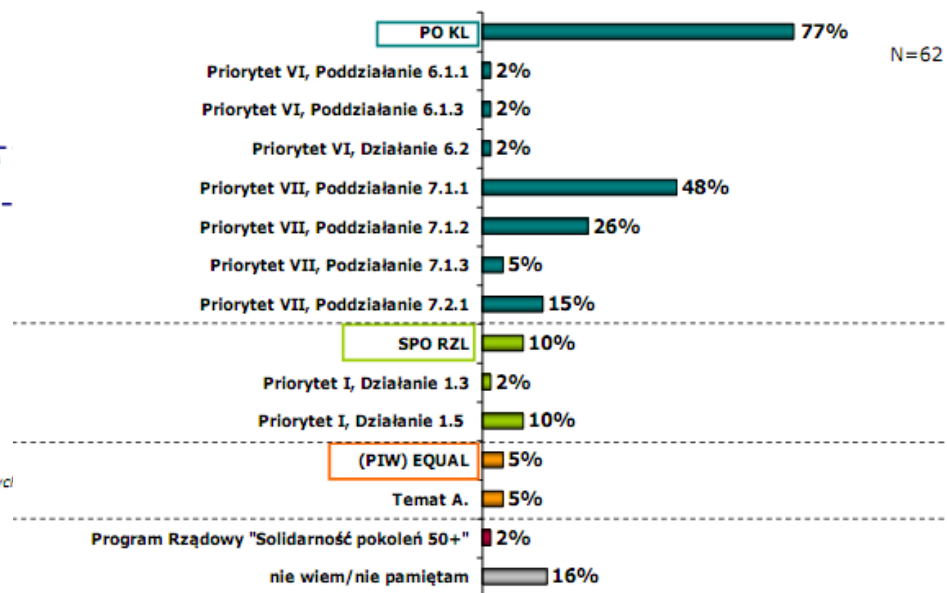
Liczba projektów realizowanych wspólnie, typ programu – instytucje PiLS

S11. Proszę powiedzieć ile projektów finansowanych z funduszy unijnych zrealizowali Państwo wspólnie z instytucjami rynku pracy?

Podstawa: Instytucje, które wskazały współpracę w obszarze uczestnictwa w /realizacji projektów finansowanych z funduszy unijnych

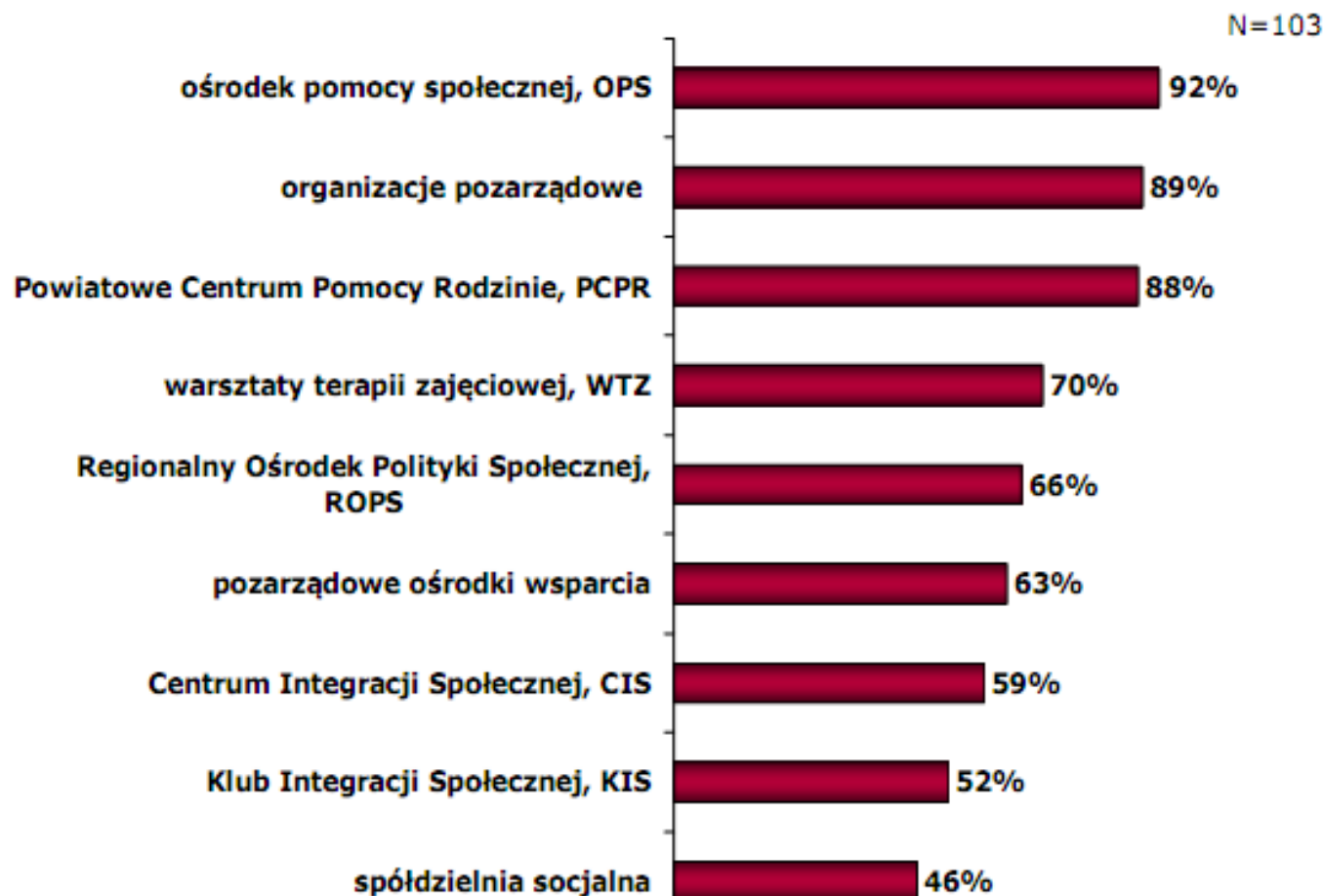
S12. W ramach, jakich programów unijnych realizowane był(y) ten/te projek(ty)? Proszę podać nazwę programu, a także konkretnego priorytetu/tematu i działania

Podstawa: Instytucje, które wskazały współpracę w obszarze realizacji projektów finansowanych z funduszy unijnych

Plany współpracy instytucji RP

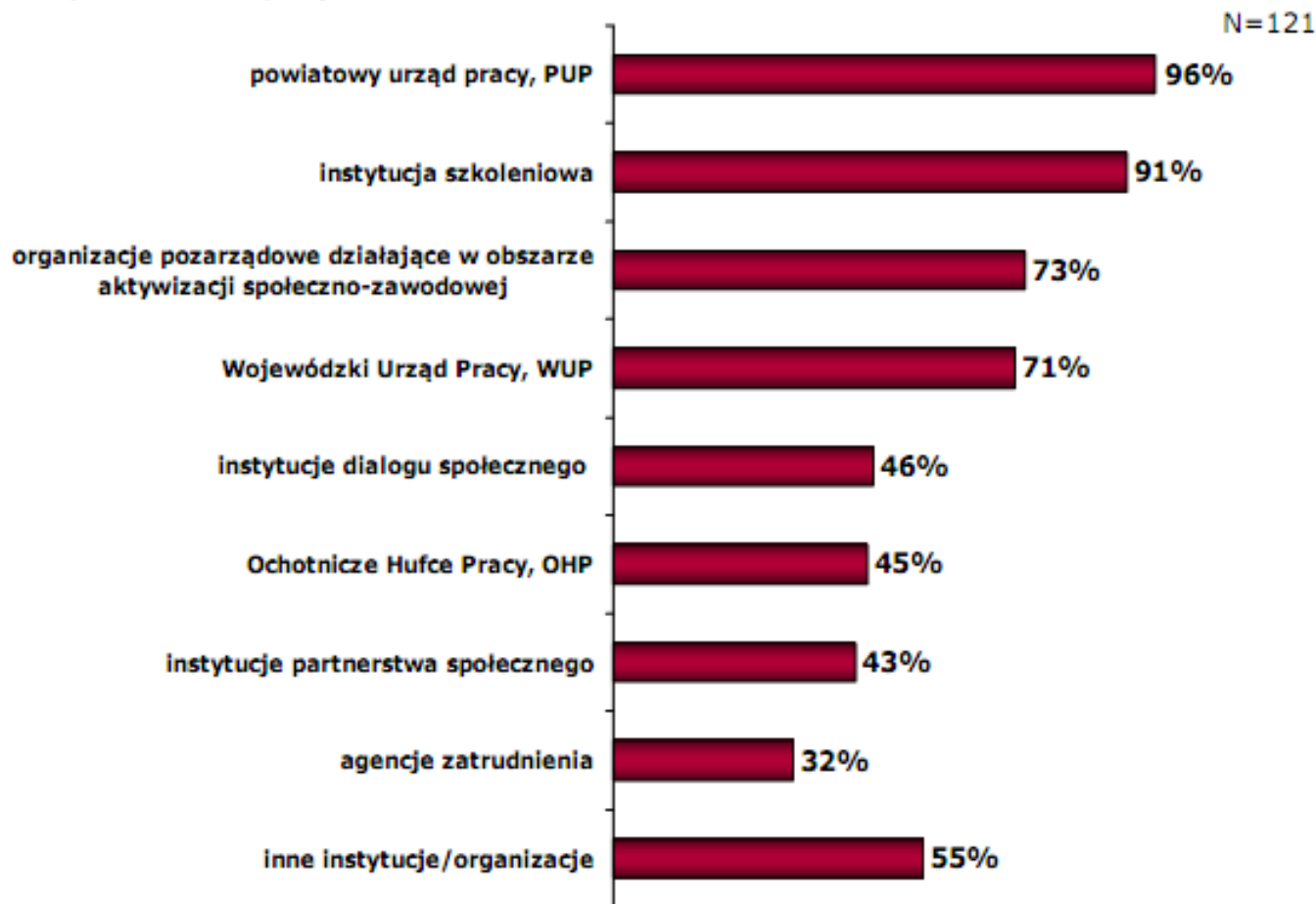
P23. Z jakimi instytucjami pomocy i integracji społecznej planuje współpracować Pana(i) instytucja?

Podstawa: Instytucje, które planują współpracę z instytucjami pomocy i integracji społecznej

Plany współpracy instytucji PiIS

S23. Z jakimi instytucjami rynku pracy planuje współpracować Pana(i) instytucja?
Proszę wskazać instytucje.

Podstawa: Instytucje, które planują współpracę z instytucjami pomocy i integracji społecznej

Rekomendacje sformułowane w raporcie

1. Zobowiązanie do współpracy z instytucjami RP w ustawie o pomocy społecznej (odrzucona)
2. Wyeliminowanie zdublowanych obowiązków obu rodzajów instytucji w prawie (odrzucona)
3. Przekazanie kompetencji edukacyjno-szkoleniowych do pomocy społecznej (odrzucona)
4. Powołanie zespołów koordynujących na poziomie regionalnym (częściowo przyjęta – projekty innowacyjne w priorytecie 1, koordynacja powiatowa przez PRZ)

Rekomendacje cd.

5. Narzędzia współpracy dla dyrektorów WUP i ROPS, np. obowiązek periodycznych spotkań (częściowo przyjęta – projekty innowacyjne priorytet I...)
6. Więcej projektów wymagających współpracy w partnerstwie, szkoleniowych, badawczych, poprawiających koordynację w komponencie centralnym i regionalnym (przyjęta)
7. Otwarcie priorytetu VI na współpracę między instytucjami (odrzucona)

Rekomendacje cd.

8. Promocja dobrych praktyk współpracy, utworzenie bazy danych z opisem takich praktyk (przyjęta)
9. Konkursy na najlepsze praktyki współpracy na poziomie centralnym i regionalnym (częściowo przyjęta)
10. Wspólne szkolenia kadr obu rodzajów instytucji (częściowo przyjęta)
11. Obowiązek wzajemnych spotkań i raportowania w kwestiach wspólnej współpracy na poziomie PUP i GOPS (częściowo przyjęta)

Rekomendacje cd.

12. Wsparcie finansowe pracowników SUP realizujących zadania związane z projektami (częściowo przyjęta)
13. Włączenie prywatnych agencji zatrudnienia poprzez zlecanie im części zadań PUP (częściowo przyjęta)
14. Jednolita baza danych SUP i SPS (częściowo przyjęta)
15. Utrwalenie wypracowanych mechanizmów współpracy (częściowo przyjęta)

Nowe projekty systemowe i innowacyjne

- Projekt systemowy: „Monitoring współpracy instytucji rynku pracy i instytucji pomocy i integracji społecznej oraz identyfikacja i upowszechnienie dobrych praktyk w tym zakresie”
- Projekt systemowy: „SCHEMATOM STOP! Wspólne działania pomocy społecznej i rynku pracy – pilotaż”
- Konkurs na projekty innowacyjne w priorytecie I: „Rozwiązania systemowe pozwalające zintegrować prace publicznych i niepublicznych jednostek działających na rzecz osób wykluczonych społecznie oraz wypracowanie mechanizmów współpracy pracowników socjalnych z pracownikami innych instytucji publicznych oraz organizacji świadczących usługi na rzecz klientów pomocy społecznej”

Schematom stop!

- przeprowadzenie na obszarze 40 powiatów działań pilotażowych zmierzających do utworzenia przez instytucje obu obszarów tzw. **sieci infrastruktury pomocowej**, składającej się z działających obecnie odrębnie klubów pracy, gminnych centrów informacji i klubów integracji społecznej,
- utworzenie 40 **zespołów interdyscyplinarnych** składających się z pracowników ośrodków pomocy społecznej i powiatowych urzędów pracy oraz opracowanie wspólnego „katalogu działań”, tzw. lokalnego scenariusza współpracy. Zadaniem tych zespołów będzie:
 - zaproponowanie „**wspólnego lokalnego katalogu działań**” integrujących pracowników instytucji obu obszarów we wspólnych działaniach na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i bezrobociem - **integracja instytucji oraz integracja programów**,
 - **włączenie do współdziałania w ramach „interdyscyplinarnych zespołów” wspólnych partnerów lokalnych** - organizacje pozarządowe oraz lokalni pracodawcy,
 - ujednolicenie trybu i sposobu wykorzystania lokalnej infrastruktury podmiotów - klub pracy, gminne centrum informacji, klub integracji społecznej - w tzw. **gminne centrum aktywizacji i integracji**.

Aneks – informacja o badaniu CATI

Typ instytucji	Zrealizowana wielkość próby	Zakładana wielkość próby
Instytucje Rynku Pracy	104	107
Powiatowe Urzędy Pracy	70	70
Wojewódzkie Urzędy Pracy	7	11
Ochotnicze Hufce Pracy	18	16
Zakłady Doskonalenia Zawodowego	9	10
Instytucje/jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej	121	119
Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej	8	11
Ośrodki Pomocy Społecznej, wiejskie i miejskie	77	75
Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie	25	22
Centra i Kluby Integracji Społecznej (CIS + KIS)	11	11
SUMA	225	226